

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

271

Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka

Tom 1

Redaktorzy naukowi

**Adam Kopiński, Tomasz Słoński,
Bożena Ryszawska**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Redaktorzy Wydawnictwa: Elżbieta Kozuchowska, Aleksandra Śliwka

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-219-2 (całość)

ISBN 978-83-7695-223-9 t. 1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Abdul Nafea Al Zararee, Abdulrahman Al-Azzawi: The impact of free cash flow on market value of firm.....	13
Tomasz Berent, Sebastian Jasinowski: Financial leverage puzzle – preliminary conclusions from literature review	22
Michał Buszko: Zarządzanie ryzykiem konwersji kapitału nieruchomości (<i>equity release</i>)	40
Magdalena Bywalec: Jakość portfela kredytów mieszkaniowych w Polsce w latach 2007-2011	49
Jolanta Ciak: Model of public debt management institutions in Poland and the models functioning within the European Union	59
Leszek Czapiewski, Jarosław Kubiak: Syntetyczny miernik poziomu asymetrii informacji (SMAI)	68
Anna Doś: Low-carbon technologies investment decisions under uncertainty created by the carbon market.....	79
Justyna Dyduch: Ocena efektywności kosztowej inwestycji proekologicznych.....	88
Ewa Dziawgo: Analiza własności opcji <i>floored</i>	100
Ryta Dziemianowicz: Kryzys gospodarczy a polityka podatkowa w krajach UE.....	113
Józefa Famielec: Finansowanie zreformowanej gospodarki odpadami komunalnymi	123
Anna Feruś: The use of data envelopment analysis method for the estimation of companies' credit risk	133
Joanna Fila: Europejski instrument mikrofinansowy Progress wsparciem w obszarze mikrofinansów.....	144
Sławomir Franek: Ocena wiarygodności prognoz makroekonomicznych – doświadczenia paktu stabilności i wzrostu a wieloletnie planowanie budżetowe	152
Paweł Galiński: Produkty i usługi bankowe dla jednostek samorządu terytorialnego w Polsce.....	162
Alina Gorczyńska, Izabela Jonek-Kowalska: Kwity depozytowe jako źródło finansowania podmiotów gospodarczych w warunkach globalizacji rynków finansowych	172
Jerzy Grabowiecki: Financial structure and organization of <i>keiretsu</i> – Japanese business groups.....	181

Sylwia Grenda: Ryzyko cen transferowych w działalności przedsiębiorstw powiązanych	191
Maria Magdalena Grzelak: Ocena związków pomiędzy nakładami na działalność innowacyjną a konkurencyjnością przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w Polsce.....	202
Agnieszka Jachowicz: Finanse publiczne w Polsce w świetle paktu stabilności	214
Agnieszka Janeta: Rynkowe wskaźniki oceny stanu finansów publicznych na przykładzie wybranych krajów strefy euro	226
Agnieszka Janeta: Obligacje komunalne jako instrument finansowania rozwoju lokalnego i regionalnego.....	236
Bogna Janik: Efficiency of investment strategy of Socially Responsible Funds Calvert.....	247
Anna Jarzębska: Obszary zarządzania płynnością finansową w publicznej szkole wyższej	256
Tomasz Jewartowski, Michał Kaldoński: Struktura kapitału i dywersyfikacja działalności spółek rodzinnych notowanych na GPW	265
Marta Kacprzyk, Rafał Wolski, Monika Bolek: Analiza wpływu wskaźników płynności i rentowności na kształtowanie się ekonomicznej wartości dodanej na przykładzie spółek notowanych na GPW w Warszawie.....	279
Arkadiusz Kijek: Modelowanie ryzyka sektorowego przy zastosowaniu metody harmonicznej	289
Anna Kobialka: Analiza dochodów gmin województwa lubelskiego w latach 2004-2009.....	302
Anna Korombel: Zarządzanie ryzykiem w praktyce polskich przedsiębiorstw	313
Anna Korzeniowska, Wojciech Misterek: Znaczenie instytucji otoczenia biznesu we wdrażaniu innowacji MŚP.....	322
Magdalena Kowalczyk: Wykorzystanie narzędzi rachunkowości zarządczej w sektorze finansów publicznych.....	334
Mirosław Kowalewski, Dominika Siemianowska: Zarządzanie kosztami za pomocą zarządzania przez cele na przykładzie zakładu przetwórstwa mięsnego X	343
Paweł Kowalik, Błażej Prus: Analiza wyznaczania kwoty na wyrównanie dochodów w krajowych niemieckich systemach wyrównania finansowego na przykładzie 2011 roku.....	353
Sylwester Kozak, Olga Teplova: Covered bonds and RMBS as secured funding instruments for the real estate market in the EU.....	367
Małgorzata Koźuch: Preferencje podatkowe jako narzędzia subsydiowania przedsięwzięć ochrony środowiska	378
Marzena Krawczyk: Gotowość inwestycyjna determinantą pozyskiwania kapitału od aniołów biznesu	388

Marzena Krawczyk: Teoria hierarchii źródeł finansowania w praktyce innowacyjnych MŚP w Polsce	397
Jarosław Kubiak: Planowanie należności na podstawie cyklu ich rotacji określonego według zasady lifo oraz według wartości średniej	407
Iwa Kuchciak: <i>Crowdsourcing</i> w kreowaniu wartości przedsiębiorstwa.....	418
Marcin Kuzel: Chińskie inwestycje bezpośrednie na świecie – skala, kierunki i motywy ekspansji zagranicznej	427
Katarzyna Lewkowicz-Grzegorzczak: Progresja podatkowa a redystrybucja dochodów	439
Katarzyna Lisińska: Struktura kapitałowa przedsiębiorstw produkcyjnych w Polsce, Niemczech i Portugalii	449
Joanna Lizińska: Problem doboru portfela porównawczego w długookresowej ewaluacji efektów kolejnych emisji akcji	459
Bogdan Ludwiczak: Wykorzystanie metody VaR w procesie pomiaru ryzyka.....	468
Justyna Łukomska-Szarek: Ocena zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego w Polsce w latach 2004-2010.....	480
Agnieszka Majewska: Wykorzystanie opcji quanto w zarządzaniu ryzykiem pogodowym w przedsiębiorstwach sektora energetycznego.....	490
Monika Marcinkowska: Rachunkowość społeczna – czyli o pomiarze wyników przedsiębiorstw w kontekście oczekiwań interesariuszy	502

Summaries

Abdul Nafea Al Zararee: Wpływ wolnych przepływów pieniężnych na wartość rynkową firmy	21
Tomasz Berent, Sebastian Jasinowski: Dźwignia finansowa – wstępne wnioski z przeglądu literatury.....	39
Michał Buszko: Risk management of real estate equity release	48
Magdalena Bywalec: The quality of the portfolio of housing loans in Poland in 2007-2011	58
Jolanta Ciak: Model instytucji zarządzania długiem publicznym w Polsce na tle modeli funkcjonujących w Unii Europejskiej	67
Leszek Czapiewski, Jarosław Kubiak: Synthetic measure of the degree of information asymmetry	78
Anna Doś: Decyzje o inwestycjach w technologii obniżające emisję CO ₂ w warunkach niepewności stwarzanej przez europejski system handlu emisjami.....	87
Justyna Dyduch: Assessment of cost effectiveness of proecological investments	99
Ewa Dziawgo: The analysis of the properties of floored options	112

Ryta Dziemianowicz: Economic crisis and tax policy in the EU countries ...	123
Józefa Famielec: Financing of reformed economy of municipal waste	132
Anna Feruś: Wykorzystanie metody granicznej analizy danych do oceny ryzyka kredytowego przedsiębiorstw	143
Joanna Fila: The European Progress Microfinance Facility as an example of the support in microfinance	151
Sławomir Franek: Credibility of macroeconomic forecasts – experiences of stability and growth pact and multi-year budgeting planning	161
Paweł Galiński: Banking products and services for local governments in Poland	171
Alina Gorczyńska, Izabela Jonek-Kowalska: Depositary receipts as a source of businesses entities financing in the conditions of globalization of financial markets	180
Jerzy Grabowiecki: Struktura finansowa i organizacja japońskich grup kapitałowych <i>keiretsu</i>	190
Sylwia Grenda: Transfer pricing risk in the activity of related companies	201
Maria Magdalena Grzelak: Assessment of relationship between outlays on innovation and competitiveness of food industry enterprises in Poland....	213
Agnieszka Jachowicz: Public finance in Poland in the perspective of the Stability and Growth Pact	225
Agnieszka Janeta: Market indicators assessing the state of public finances: the case of selected euro zone countries.....	235
Agnieszka Janeta: Municipal bonds as a financing instrument for local and regional development.....	246
Bogna Janik: Efektywność strategii inwestycyjnych funduszy społecznie odpowiedzialnych Calvert	255
Anna Jarzębska: Areas of liquidity management in public university	264
Tomasz Jewartowski, Michał Kaldoński: Capital structure and diversification of family firms listed on the Warsaw Stock Exchange	278
Marta Kacprzyk, Rafał Wolski, Monika Bolek: Liquidity and profitability ratios influence on economic value added basing on companies listed on the Warsaw Stock Exchange.....	288
Arkadiusz Kijek: Sector risk modelling by harmonic method	301
Anna Kobiałka: Analysis of revenue of Lublin Voivodeship communes in 2004-2009	312
Anna Korombel: Risk management in practice of Polish companies.....	321
Anna Korzeniowska, Wojciech Misterek: The role of business environment institutions in implementing SMEs' innovations	333
Magdalena Kowalczyk: Using tools of managerial accounting in public finance sector	342

Mirosław Kowalewski, Dominika Siemianowska: Cost management conducted with the utilization of Management by Objectives on an example of meat processing plant.....	352
Paweł Kowalik, Błażej Prus: The analysis of determining the amount of the financial equalization in German's national financial equalization systems on the example of 2011	366
Sylwester Kozak, Olga Teplova: Listy zastawne i RMBS jako bezpieczne instrumenty finansujące rynek nieruchomości w UE	377
Małgorzata Koźuch: Tax preferences as the instrument of subsidizing of ecological investments.....	387
Marzena Krawczyk: Investment readiness as a determinant for raising capital from business angels	396
Marzena Krawczyk: Theory of financing hierarchy in the practice of innovative SMEs in Poland.....	406
Jarosław Kubiak: The receivables level planning on the basis of cycle of rotation determined by the LIFO principles and by average value	417
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing in the creation of bank company value	426
Marcin Kuzel: Chinese foreign direct investment in the world – scale, directions and determinants of international expansion	438
Katarzyna Lewkowicz-Grzegorzcyk: Tax progression vs. income redistribution.....	448
Katarzyna Lisińska: Capital structure of manufacturing companies in Poland, Germany and Portugal.....	458
Joanna Lizińska: The long-run abnormal stock returns after seasoned equity offerings and the choice of the reference portfolio	467
Bogdan Ludwiczak: The VAR approach in the risk measurement	479
Justyna Łukomska-Szarek: Assessment of debt of local self-government units in Poland in the years 2004-2010.....	489
Agnieszka Majewska: Weather risk management by using quanto options in enterprises of the energy sector.....	501
Monika Marcinkowska: “Social accounting” – or how to measure companies’ performance in the context of stakeholders’ expectations	525

Ryta Dziemianowicz

Uniwersytet w Białymstoku

KRYZYS GOSPODARCZY A POLITYKA PODATKOWA W KRAJACH UE

Streszczenie: Podatki są ważnym instrumentem polityki gospodarczej, dlatego też większość państw UE nie jest zainteresowana rezygnacją z suwerenności narodowej w tym zakresie. Odpowiednie ich stanowienie umożliwia bowiem uzyskanie przewagi komparatywnej w porównaniu z innymi krajami. Ma to szczególne znaczenie zwłaszcza w okresie kryzysu. Artykuł analizuje przesłanki kształtowania współczesnej polityki podatkowej w krajach UE, ze szczególnym uwzględnieniem lat 2008-2011.

Słowa kluczowe: polityka podatkowa, kryzys, struktura podatków, dochody podatkowe.

1. Wstęp

Podatki są ważnym instrumentem polityki gospodarczej, dlatego też większość państw, w tym także tworzących Unię Europejską, nie jest zainteresowana rezygnacją z suwerenności narodowej w tym zakresie. Badania potwierdzają, że przy ograniczonych zasobach finansowych racjonalna polityka podatkowa jest jednym z narzędzi pozwalającym wzmocnić tendencje rozwojowe oraz zrealizować zamierzone cele społeczno-gospodarcze. Ma to szczególne znaczenie w warunkach kryzysu. Dobry system podatkowy może bowiem zapewnić zrównoważone dochody i dodatkowo mieć pozytywny wpływ na wzrost i zatrudnienie.

W obecnym stanie prawnym Wspólnoty polityka podatkowa poszczególnych członków Unii Europejskiej, zwłaszcza w zakresie kształtowania podatków bezpośrednich, jest suwerenna, ma charakter narodowy i może być indywidualnie modelowana, w zależności od potrzeb i poziomu rozwoju danej gospodarki. Ogólne ramy tych regulacji określa jednak Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej [Traktat 2010]. Obowiązujące w państwach członkowskich systemy podatkowe nie mogą naruszać postanowień traktatu w zakresie swobodnego przepływu pracy i kapitału oraz zasady niedyskryminacji.

Działania Unii Europejskiej dotyczące kształtowania polityki podatkowej opierają się zatem na dwóch podstawowych zasadach: subsydiarności (inaczej pomocniczości) i proporcjonalności. Zgodnie z zasadą subsydiarności na szczeblu unijnym

podejmowane są tylko te decyzje, których przeniesienie na szczebel unijny daje gwarancję wyższej skuteczności i efektywności. W tym przypadku instytucje unijne nie mają uprawnień do samodzielnego kreowania i nakładania podatków, odgrywają jedynie rolę koordynatora w zakresie zgodności polityki podatkowej z celami UE. Natomiast zasada proporcjonalności oznacza, że na szczeblu UE powinny być podejmowane działania konieczne, na poziomie niezbędnego minimum, które pozwolą na osiągnięcie założonych przez wspólnotę celów. Można więc stwierdzić, że Unia Europejska jako ugrupowanie integracyjne wymaga koordynacji w zakresie „harmonizacji” podatków, jej celem nie jest jednak zastąpienie krajowych systemów podatkowych przez jeden wspólny system. Jednocześnie zakres tej koordynacji w stosunku do poszczególnych obciążeń fiskalnych jest bardzo zróżnicowany, co w konsekwencji prowadzi do podejmowania przez poszczególne państwa członkowskie niejednorodnych, dostosowanych jednak do potrzeb danej gospodarki działań w zakresie polityki podatkowej.

Celem opracowania jest przeanalizowanie struktury i poziomu obciążeń podatkowych w UE oraz ocena wpływu kryzysu na kształt bieżącej polityki podatkowej państw wchodzących w skład tej wspólnoty. Artykuł przygotowano na podstawie studiów literaturowych oraz analizy danych statystycznych Eurostat, zastosowano również metodę analizy opisowej i porównawczej.

2. Kryzys jako jeden z czynników kształtujących politykę podatkową

Polityka podatkowa poszczególnych państw członkowskich UE, poza zapewnieniem odpowiednich dochodów pozwalających sfinansować wydatki publiczne, realizuje także różne cele społeczno-gospodarcze. Ma charakter narodowy i jest suwerenna. Nie oznacza to jednak, że jej „twórcy” nie korzystają z pewnych wzorców teoretycznych. Współczesne modele polityki podatkowej determinuje co najmniej kilka czynników, które mają istotny wpływ na jej kształt. Norregaard i Khan zaliczają do nich m.in. [Norregaard, Khan 2007, s. 3-4]:

- 1) globalizację;
- 2) konieczność kreowania nowych miejsc pracy;
- 3) konieczność wzmocnienia konkurencyjności regionu;
- 4) „subtelną” akceptację sprawiedliwości jako jednego z istotnych kryteriów oceny „dobrej” polityki podatkowej;
- 5) sukcesję władztwa podatkowego na rzecz niższych szczebli władzy;
- 6) silną presję na wzrost gospodarczy;
- 7) tzw. naśladownictwo innych;
- 8) zwiększone zainteresowanie ekologią;
- 9) inne czynniki cykliczne.

Najistotniejsze znaczenie wśród czynników kształtujących współczesną politykę podatkową ma globalizacja. W warunkach globalizacji, a w związku z tym także międzynarodowej mobilności kapitału, przedsiębiorstwa z łatwością mogą przenosić produkcję w dowolne miejsce na świecie. Państwa, konkurując o kapitał i inwestycje, poszukują źródeł przewagi komparatywnej w innych sferach funkcjonowania przedsiębiorstwa, a nie jak dotychczas w sferze zaopatrzenia w surowce, pracę czy kapitał [Borowski 2008, s. 61-71]. Aby zwiększyć poziom inwestycji na obszarze danego kraju, rządy podejmują więc wiele działań, które mają zachęcić przedsiębiorców do inwestowania.

To wszystko nabiera szczególnego znaczenia w warunkach kryzysu gospodarczego, kiedy to polityka podatkowa może być wykorzystana do złagodzenia jego skutków. Istotną rolę w wychodzeniu z kryzysu odgrywa dobrze zdefiniowana struktura instytucjonalna, w tym także dobrze skonstruowany system podatkowy, który przyczyniając się do wysokiej „jakości finansów publicznych”¹, implikuje stabilizację makroekonomiczną, a w długim okresie może przyczyniać się do rozwoju gospodarczego. Modele teoretyczne wskazują, że w określonych warunkach polityka fiskalna, w tym także podatkowa, może wpływać na wzrost gospodarczy, jednakże kierunek tego oddziaływania będzie uzależniony od wielkości i struktury podatków oraz wydatków publicznych. Dodatkowo będzie miał na to wpływ sektor publiczny, a w szczególności jego wielkość (tzw. rozmiary państwa), zwłaszcza wówczas, gdy zostanie przekroczona jego optymalna granica [Rzońca 2005, s. 8-24].

3. Poziom i struktura obciążeń fiskalnych w Unii Europejskiej

Współczesny system podatkowy UE tworzy 27 krajowych systemów podatkowych państw członkowskich. Kształtowały się one głównie w drugiej połowie XX wieku. Od końca lat 80. praktycznie we wszystkich państwach UE-15 przeprowadzono reformy podatkowe, których celem było dostosowanie ustawodawstwa podatkowego do współczesnego poziomu ich rozwoju gospodarczego. Uproszczono i ograniczono liczbę obowiązujących podatków, obniżono wysokość stawek, zwłaszcza w podatkach dochodowych, poszerzono bazę podatkową. Przeprowadzone reformy nie doprowadzały jednak do ujednoczenia podatków w ramach istniejącej wówczas wspólnoty. Natomiast w większości państw nowo przyjętych obniżono obciążenia podatkowe jeszcze przed akcesją, zwłaszcza w zakresie podatków dochodowych.

Głównym filarem systemów podatkowych państw wchodzących w skład UE są podatki bezpośrednie: dochodowe CIT i PIT, oraz podatki pośrednie, przede

¹ Ocena wpływu polityki fiskalnej na wzrost gospodarczy może być dokonana w sposób pośredni, przez ocenę rezultatów wydatków publicznych i podatków, które mogą oddziaływać na wzrost, czyli przez oszacowanie efektywności sektora publicznego, lub bezpośredni, przez statystyczną/ekonometryczną analizę lub analizę przypadku. Pomiaru jakości finansów publicznych dokonać można, oceniając: politykę wydatków publicznych i ich efektywność, politykę podatkową, instytucje fiskalne.

wszystkim: VAT i akcyza (tab. 1). Całkowite obciążenie fiskalne w UE, łącznie ze składkami na ubezpieczenie społeczne, jest stosunkowo wysokie. W 2009 r. łączne obciążenie fiskalne w relacji do PKB wynosiło średnio w UE 38,4% i było o ponad jedną trzecią wyższe niż w USA (24%) i Japonii (28,1%) oraz znacznie wyższe niż średnia w krajach OECD. Wysokie obciążenia fiskalne w stosunku do PKB w UE, a szczególnie w UE-15, są między innymi wynikiem rosnącego, począwszy od lat 70., udziału sektora publicznego w gospodarce tych krajów. W długim okresie wzrost podatków i składek na ubezpieczenia społeczne był niezbędny w związku z koniecznością sfinansowania wydatków państwa, głównie na świadczenia społeczne, np. emerytury, opiekę zdrowotną i edukację. Wprawdzie w większości krajów OECD w latach 1965-2000 także odnotowano wzrost obciążeń fiskalnych, jednakże tempo tego wzrostu było znacznie wolniejsze, a np. w USA w roku 2000 poziom łącznych obciążeń spadł poniżej poziomu z 1965 r. [*Taxation...* 2011, s. 49-52].

Zarówno poziom opodatkowania, jak i struktura dochodów z poszczególnych tytułów w państwach członkowskich UE są wyraźnie zróżnicowane. Istotne różnice występują zwłaszcza pomiędzy starymi a nowymi członkami wspólnoty. W 2009 r. w UE łączne obciążenia fiskalne w stosunku do PKB kształtowały się w przedziale od 26,60% na Łotwie do 48,1% w Danii.

Tabela 1. Poziom oraz struktura obciążeń fiskalnych łącznie ze składkami na ubezpieczenie społeczne w UE w latach 2000-2009 (jako % PKB – średnia ważona)

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Różnica 2000- -2009
Obciążenia fiskalne* ogółem:											
UE-27	40,5	39,6	39,0	39,0	38,8	39,1	39,6	39,6	39,3	38,4	-2,1
UE-17	41,1	40,2	39,8	39,7	39,4	39,6	40,1	40,2	39,7	39,1	-2,0
Podatki bezpośrednie:											
UE-27	13,9	13,5	13,0	12,8	12,7	13,0	13,5	13,7	13,6	12,6	-1,3
UE-17	12,9	12,5	12,1	11,9	11,7	11,8	12,3	12,7	12,5	11,7	-0,8
Podatki pośrednie:											
UE-27	14,0	13,6	13,6	13,6	13,6	13,7	13,8	13,8	13,4	13,1	-0,9
UE-17	13,9	13,5	13,5	13,5	13,5	13,7	13,8	13,8	13,3	13,1	-0,8
Składki na ubezpieczenia społeczne:											
UE-27	12,7	12,6	12,5	12,7	12,5	12,5	12,4	12,2	12,5	12,8	-0,2
UE-17	14,5	14,3	14,3	14,5	14,3	14,2	14,1	13,9	14,1	14,4	-0,1

* łącznie ze składką na ubezpieczenia społeczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Taxation...* 2011, s. 202-312].

Struktura dochodów podatkowych nie jest w UE jednolita. Średni udział podatków bezpośrednich wynosił w 2009 r. w UE-27 31,1%, pośrednich zaś 37,7%. W latach 1995-2009 struktura ta zmieniła się w niewielkim stopniu (tab. 2). Między poszczególnymi państwami członkowskimi UE występowały jednak wyraźne różnice, w UE-15 w strukturze dochodów podatkowych dominowały podatki bezpośrednie, natomiast w państwach przyjętych do UE w roku 2004 oraz 2007 – pośrednie.

Tabela 2. Udział podatków bezpośrednich oraz pośrednich w łącznych dochodach podatkowych* w krajach UE w latach 1995-2009 (w %)

Kraj	Podatki bezpośrednie		Różnica	Podatki pośrednie		Różnica
	1995	2009	1995-2009	1995	2009	1995-2009
EU-27**	32,5	31,1	- 0,6	37,2	37,7	+ 0,5
EU-17**	30,9	31,0	+ 0,1	36,6	36,2	- 0,4
Austria	28,3	30,1	+ 1,8	35,8	35,0	- 0,8
Belgia	38,0	36,7	- 1,3	29,2	29,9	+ 0,7
Bułgaria	29,1	20,2	- 8,9	39,7	53,2	+ 13,5
Cypr	33,1	31,8	+ 0,7	42,6	43,6	+ 1,0
Czechy	26,5	21,4	- 5,1	33,9	33,9	0,0
Dania	63,5	62,8	- 0,7	34,9	35,4	+ 0,5
Estonia	30,0	21,0	- 9,0	36,2	42,4	+ 6,2
Finlandia	38,2	38,3	+ 0,1	31,0	31,9	+ 0,9
Francja	19,7	24,5	+ 4,8	37,6	36,4	- 1,2
Grecja	23,8	28,0	+ 4,2	44,1	37,8	- 6,3
Hiszpania	31,4	32,8	+ 1,4	32,6	29,5	- 3,1
Holandia	31,2	31,8	+ 0,6	29,3	32,0	+ 2,7
Irlandia	41,2	38,5	+ 2,7	43,9	40,8	- 3,1
Litwa	30,4	20,6	- 9,8	43,5	40,3	- 3,2
Luksemburg	41,6	37,9	- 3,7	31,9	32,1	+ 0,2
Łotwa	21,5	27,0	+ 5,5	42,4	41,0	- 1,4
Malta	31,1	40,6	+ 9,5	46,1	41,8	- 4,3
Niemcy	27,5	27,8	+ 0,3	30,2	32,6	+ 2,4
Polska	31,6	23,5	- 8,1	38,3	41,2	+ 2,9
Portugalia	28,1	29,2	+ 1,1	45,6	41,7	- 3,9
Rumunia	38,5	24,2	- 14,3	33,7	40,9	+ 7,2
Słowacja	26,8	19,2	- 7,6	35,9	36,9	+ 1,0
Słowenia	17,7	22,3	+ 4,6	39,5	38,3	- 1,2
Szwecja	41,2	42,0	+ 0,8	33,2	40,5	+ 7,3
W. Brytania	43,7	46,1	+ 2,4	38,8	34,5	- 4,3
Węgry	21,1	24,9	+ 3,8	42,8	42,1	- 0,7
Włochy	37,5	35,8	- 1,7	31,0	32,1	+ 1,1

* – dochody podatkowe łącznie ze składkami na ubezpieczenie społeczne; ** – średnia arytmetyczna

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Taxation... 2011, s. 282-297].

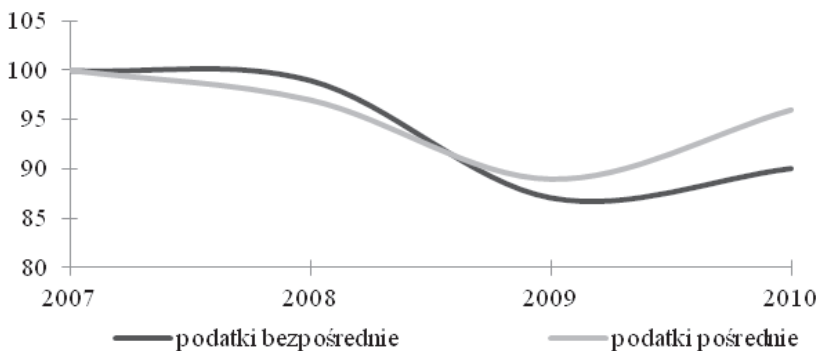
Udział podatków bezpośrednich wahał się w 2009 r. w przedziale od 19,2% do 62,8%. Najniższy udział podatków bezpośrednich wystąpił na Słowacji (19,2%), w Bułgarii (20,2%) oraz na Litwie (20,6%). W Polsce udział podatków bezpośred-

nich w dochodach podatkowych zmniejszył się w latach 1995-2004 o jedną trzecią (z 31,6% w 1995 do 20,3% w 2004 r.), a następnie wzrósł i obecnie wynosi 23,5%. Jedną z przyczyn niższego udziału w dochodach podatkowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, dochodów z tytułu podatków bezpośrednich, są obowiązujące tam niższe stawki podatkowe wprowadzone jeszcze przed przystąpieniem do UE, a także obowiązujący w niektórych państwach podatek liniowy.

Niższy udział w strukturze dochodów podatkowych podatków bezpośrednich równoważą zazwyczaj dochody z tytułu podatków pośrednich. Udział dochodów z tego tytułu w UE-27 w 2009 r. wahał się w przedziale od 29,5 do 53,2%. Jedną z przyczyn wzrostu znaczenia podatków pośrednich w kształtowaniu dochodów podatkowych w niektórych państwach UE była niewątpliwie chęć zwiększenia konkurencyjności gospodarki, kosztem podatków bezpośrednich, poprzez ich obniżenie. Najwyższy udział w łącznych dochodach podatkowych podatków pośrednich w 2009 r. występował w Bułgarii (53,2%), na Cyprze (43,6%) i w Estonii (42,4%), najniższy w Hiszpanii (29,5%) i Belgii (29,9%). W latach 1995-2009 największe zmiany w strukturze dochodów podatkowych dokonały się w Bułgarii i w Rumunii, gdzie udział podatków bezpośrednich wzrósł odpowiednio o 13,5 i 7,3 p. p.

4. Kierunki zmian w polityce podatkowej w latach 2008-2011

Kryzys gospodarczy, który rozpoczął się na przełomie lat 2007 i 2008, spowodował w większości krajów UE spadek PKB. W 2009 r. PKB w UE-27 zmniejszył się średnio o 4,2%, niemniej jednak pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi wystąpiły znaczne różnice (największy spadek PKB wystąpił na Łotwie (-18%), wzrost w Polsce wyniósł +1,7%). Globalny kryzys przyczynił się także do istotnego spadku dochodów publicznych ze źródeł podatkowych. W latach 2007-2009 całkowite dochody fiskalne w UE-27 zmniejszyły się w stosunku do PKB o 1,2 p. p., jednocześnie jednak wydatki publiczne wzrosły w tym okresie o ok. 4 p. p. w stosunku do PKB [Bernardi 2011, s. 3].

Rys. 1. Dochody z tytułu podatków bezpośrednich i pośrednich w UE-27 (2007 = 100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bernardi 2011, s. 27].

W większym zakresie spadek dochodów dotyczył bardziej wrażliwych na wahania cykliczne podatków bezpośrednich. Dochody z tego tytułu w 2009 r. spadły średnio w stosunku do PKB o 0,8 p. p., czyli 6,5%, – podczas gdy z podatków pośrednich odpowiednio o 0,3 p. p. i 2,5% [Taxation... 2011, s. 23]. Należy jednak podkreślić, że zarówno spadek dochodów fiskalnych, jak i wzrost wydatków publicznych były w poszczególnych państwach członkowskich UE zróżnicowane.

W związku ze spadkiem dochodów podatkowych rządy większości państw stanęły przed trudnym wyborem kierunku polityki podatkowej: wprowadzić rozwiązania, które przyczynią się do zwiększenia bieżących dochodów podatkowych, czy też wprowadzić w konstrukcjach poszczególnych podatków zmiany, których celem byłoby m.in. zmotywowanie podatników do aktywności, pobudzenie gospodarki i, w dłuższym okresie, zwiększenie dochodów publicznych. W związku z tym już w 2009 r. w większości państw członkowskich UE zdecydowano się na zmianę dotychczas realizowanej polityki podatkowej. Nie były to jednak decyzje jednolite, miały one raczej charakter dwubiegunowy, dominowały działania doraźne, prowadzące do zwiększenia bieżących dochodów podatkowych. W większości krajów UE, w których nastąpił spadek PKB poniżej 4%, zdecydowano się raczej na podwyższenie podatków i poszerzenie bazy podatkowej i odwrotnie. Nowe regulacje dotyczyły przede wszystkim podatków dochodowych (CIT i PIT) oraz VAT.

Tabela 3. Zmiany stawki CIT w UE-27 w latach 2008-2011 (w p. p.)

2008	2009	2010	2011
Czechy (-3)	Czechy (-1)	Czechy (-1)	Grecja (-4)
Dania (-8,9)	Litwa (+5)	Grecja (-1)	Luksemburg (+0,2)
Estonia (-1)	Luksemburg (-1)	Litwa (-5)	W. Brytania (-1)
Hiszpania (-2,5)	Słowenia (-1)	Węgry (-0,7)	
Włochy (-5,2)	Szwecja (-1,4)	Portugalia (+2,5)	
Litwa (-3)		Słowenia (-1)	
Słowenia (-1)			

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Taxation... 2011, s. 130].

Stawki CIT w krajach UE-27 systematycznie obniżano, począwszy od końca lat 90. Szczególnie gwałtowny ich spadek można było zaobserwować w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, jeszcze przed przystąpieniem do Wspólnoty. Dlatego też możliwości obniżenia stawki CIT w latach 2008-2011 były już znacznie ograniczone. W 2009 r. stawki podatku obciążającego dochody przedsiębiorstw (CIT) obniżono w czterech państwach, w 2010 r. odpowiednio w pięciu, w roku 2011 w dwóch (tab. 3). Podjęto również wiele działań zmierzających do obniżki podstawy opodatkowania, w ramach których m.in. podwyższono stawki amortyzacji, wydłużono okres rozliczenia straty, wprowadzono zmiany w katalogach wydatków kwalifikowanych do kosztów uzyskania przychodów, wprowadzono możliwość odroczenia podatku w celu zachowania działalności przedsiębiorstwa (np. w Niemczech).

W niektórych krajach, nie zmieniając stawki podatku, zwiększono katalog ulg i tak obniżono opodatkowanie przedsiębiorstw. Średnia stawka CIT w 2011 r. w UE-27 wynosi 23,1%, w strefie euro 25,3% [*Taxation...* 2011, s. 130].

W latach 2008-2011 część państw UE ze względu na trudną sytuację budżetową zdecydowała się na bieżące zwiększenie dochodów fiskalnych i podwyższyła stawki PIT oraz poszerzyła bazę podatkową tego podatku, w niektórych przypadkach zwiększono także jego progresywność (tab. 4). Na przykład w Grecji w 2010 r. zamiast czterech progów podatkowych w PIT wprowadzono dziewięć, a stawką 45% obciążono dochody już powyżej 100 000 euro (w 2009 r. najwyższa stawka wynosiła 40% i obciążała dochody powyżej 75 000 euro), zrezygnowano także z większości zwolnień podatkowych. W Wielkiej Brytanii, począwszy od kwietnia 2010 r., wprowadzono 50-procentową stawkę podatku od dochodów powyżej 150 000 funtów.

Tabela 4. Zmiany najwyższej stawki PIT* w krajach UE w latach 2008-2011 (w p. p.)

2008	2009	2010	2011
Bułgaria (-14)	Litwa (-9)	Dania (-7)	Hiszpania (+2)
Czechy (-17)	Polska (-8)	Grecja (+5)	Francja (+0,9)
Estonia (-1)	Finlandia (-1)	Włochy (+0,3)	Włochy (+0,4)
Litwa (-3)		Łotwa (+3)	Łotwa (-1)
Finlandia (-0,4)		Węgry (+0,6)	Luksemburg (+3,1)
Szwecja (0,2)		Portugalia (+3,9)	Węgry (-20,3)
		Finlandia (-0,1)	Portugalia (+0,4)
		W. Brytania (+10)	Finlandia (+0,2)

* w tym podatki i opłaty lokalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Taxation...* 2011, s. 99].

Niektóre państwa wchodzące w skład Wspólnoty zdecydowały się jednak na obniżenie obciążeń dochodów osobistych, np. Polska i Litwa w 2009 r. Średnia najwyższa stawka PIT w UE-27 zmniejszyła się w latach 2000-2011 o 7,6 p. p., od 2007 r. do 2011 r. o 2 p. p. Odpowiednio w państwach strefy euro zmniejszyła się o 5,3 p. p. i wzrosła o 0,8 p. p.

Tabela 5. Zmiany podstawowej stawki VAT w krajach UE w latach 2008-2011 (w p. p.)

2008	2009	2010	2011
Portugalia (-1)	Estonia (+2)	Czechy (+1)	Łotwa (+1)
	Irlandia (+0,5)	Irlandia (-0,5)	Polska (+1)
	Łotwa (+3)	Grecja (+4)	Portugalia (+2)
	Litwa (+1)	Hiszpania (+2)	Słowacja (+1)
	Węgry (+5)	Litwa (+2)	W. Brytania (+2,5)
	W. Brytania (-2,5)	Portugalia (+1)	
		Rumunia (+5)	
		Finlandia (+1)	
		W. Brytania (+2,5)	

Źródło: opracowanie na podstawie [*Taxation...* 2011, s. 33].

Spadek dochodów budżetowych spowodował, że część państw członkowskich UE zdecydowała się także na zmianę stawek VAT, w większości przypadków podjęto decyzję o ich podwyższeniu. W latach 2008-2011 połowa państw wchodzących w skład UE-27 podniosła standardową stawkę VAT (tab. 5), niemniej jednak zmiany dotyczyły także stawek obniżonych. Na przykład w Hiszpanii od 1 lipca 2010 r. podniesiono stawkę podstawową z 16 do 18% oraz obniżoną z 7 do 8%, w Wielkiej Brytanii w 2011 r. stawkę podstawową podwyższono o 2,5 p. p. – z 17,5 do 20%. Największy wzrost stawki VAT odnotowano na Węgrzech (z 20 do 25%), w Rumunii (z 19 do 24%), Grecji (z 19 do 23%) i na Łotwie (z 18 do 22%). Jednocześnie w większości państw wprowadzono wiele nowych rozwiązań prowadzących do zwiększenia bazy tego podatku. Rządziej działania te miały odwrotny kierunek, prowadzący do jej zawężenia. Średnia podstawowa stawka VAT w UE w ciągu trzech ostatnich lat wzrosła o 2,5 p. p. Podobną tendencję wzrostową zaobserwować można także w podatku akcyzowym [*Taxation...* 2011, s. 33].

5. Podsumowanie

Podatki we współczesnym świecie są niezbędne, umożliwiają finansowanie dóbr publicznych, a tym samym funkcjonowanie państwa. Niestety ich wysokość nie jest dla gospodarki obojętna. Nie tylko ograniczają dochody będące w dyspozycji poszczególnych jednostek, ale także pośrednio, przez oddziaływanie m.in. na: wielkość inwestycji, motywację do podejmowania aktywności zawodowej, nabywania nowych umiejętności i motywację przedsiębiorców, a więc skłonność ludzi do pracy, produkowania i inwestowania, mogą być jednym z instrumentów pobudzających lub zwalniających koniunkturę gospodarczą.

Podsumowując, można stwierdzić, że wprowadzone w UE systemy podatkowe nie przyczyniły się do pojawienia się kryzysu finansowego i gospodarczego, nie są także głównym instrumentem pozwalającym na wyjście z recesji, niewątpliwie jednak przez poprawę stanu finansów publicznych mogą w tym pomóc. Dlatego też realizowana przez poszczególne państwa UE polityka podatkowa nie powinna być przypadkowa.

Ocena skuteczności wprowadzonych w latach 2008-2011, w warunkach kryzysu, zmian w polityce podatkowej poszczególnych państw UE jest zdeterminowana przez efekty makroekonomiczne i w związku z tym nie jest możliwa w tak krótkim czasie. Tym bardziej, że część z nich wprowadzono dopiero w 2010 i 2011 r. Biorąc pod uwagę, że w większości przypadków podjęto decyzje o podwyższeniu stawek podatkowych pośrednich, można przypuszczać, że dochody z tych źródeł prawdopodobnie wzrosną. W niektórych państwach UE może to także doprowadzić do zmiany struktury dochodów podatkowych na rzecz podatków pośrednich.

Literatura

Bernardi L., *Economic Crisis and Taxation in Europe*, MPRA, Paper no. 31007/2011.

Borowski J., *Globalizacja, konkurencyjność międzynarodowa strategię przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2008.

Norregaard J., Khan T., *Tax Policy: Recent Trends and Coming Challenges*. IMF, Working Paper WP/2007/274.

Rzońca A., *Finanse publiczne a wzrost gospodarczy w długim okresie. Analiza przy wykorzystaniu zmodyfikowanego modelu wiedzy przez praktykę*, Materiały i Studia NBP, nr 198/2005.

Taxation trends in the European Union, European Commission Taxation and Customs Union, Luxembourg 2010.

Taxation trends in the European Union, European Commission Taxation and Customs Union, Luxembourg 2011.

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dziennik Urzędowy UE C 83/47 z 30.03.2010, wersja skonsolidowana.

ECONOMIC CRISIS AND TAX POLICY IN THE EU COUNTRIES

Summary: Taxes are an important instrument of the economic policy, therefore most EU countries are not interested in the resignation from the country's sovereignty within this scope. Proper constitution of taxes makes it possible to gain comparative advantage in comparison with other countries. It is important especially during the crisis. The article analyzes the premises of shaping the present tax policy in EU countries, with particular attention paid to years 2008-2011.

Keywords: tax policy, crisis, structure of taxes, tax revenues.